

Brazilië onder Lula: Naar een enorme ontgoocheling

Contributed by Olivier Bonfond en Eric Toussaint
woensdag, 16 juni 2004 -

In oktober 2002 werd Luis Inacio "Lula" da Silva, kandidaat van de Arbeiderspartij (PT), tot president verkozen met meer dan twintig miljoen stemmen voorsprong op zijn rivaal. Na twintig jaar neoliberaal beleid met verwoestende economische en sociale gevolgen, betekende zijn overwinning een enorme hoop op concrete politieke daden die de bevrediging van de fundamentele menselijke behoeften prioritair zouden stellen.

Dat aanvankelijk enthousiasme was helemaal legitiem. Door zijn voorgeschiedenis en persoonlijkheid leek Lula de belichaming van de sociale rechtvaardigheid. Zijn historisch programma betekende een totale breuk met de neoliberale ideologie: onmiddellijke opheffing van de schuldaftbetalingen, verhoging van het wettelijk minimumloon, landher-vorming, teruggave van gronden aan de boeren (MST), verhoging van de publieke uitgaven, vooral in de onderwijssector, de uitroeiing van de honger... Het IMF en de Wereldbank waren op hun hoede!

Twee dubieuze compromissen

Enerzijds sloot hij zonder de goedkeuring van de leden van de PT een verbond met de Liberale Partij en gaf hij hen het vice-presidentschap. Daarnaast verbond hij zich ertoe de akkoorden te respecteren die gesloten waren tussen zijn voorganger (Cardoso) en het IMF, tegen wat hij de laatste jaren met kracht had verkondigd in. De schuld wordt dus verder afbetaald. Het IMF wist goed wat ze deed, toen ze Brazilië een lening van 33 miljard dollar toekende, verspreid over drie jaar. Het doel was de positie van de internationale instelling tegenover Cardoso, maar ook tegenover de toekomstige president, te 'betonnen'. Over de motieven van Lula's koerswijziging bleef het debat open. Eén iets was echter duidelijk: hij wou niet nog eens naast het presidentschap grijpen. Hij moest dus zijn positie verstevigen. Sommigen waren ervan overtuigd dat zijn gematigd discours hem effectief de overwinning heeft bezorgd, doordat hij onder andere op die manier de steun van de mediagroep O'globo verwierf. Anderen dachten dat het daarentegen om nutteloze en contraproductieve gestes ging. Hij zou immers sowieso verkozen worden. Hij zou ongetwijfeld stemmen hebben verloren, maar het rampzalig effect van 15 jaar neoliberaal beleid heeft onder de Brazilianen een echt verlangen naar verandering geïnstalleerd. A posteriori bevestigt zijn overweldigende overwinning, gevoed door het geheel van proteststemmen, deze hypothese.

Van belang op dat moment was dat twijfel gepermitteerd was. Was Lula's doel tactisch of strategisch? Had hij die positie aangenomen om zijn presidentschap te verzekeren, zonder zijn diepe overtuigingen te verliezen, en met behoud van de stevige intentie zijn progressief programma te verwezenlijken? Een blik op het jaar 2003 geeft het antwoord op die vragen.

Op het pad van het neoliberalisme

Al van het begin van zijn mandaat lieten zijn daden geen ruimte voor twijfel. De samenstelling van zijn regering was een eerste belangrijk signaal. Alle sleutelposten werden voorbehouden voor personen die gelieerd zijn met de belangen van het grootka-pitaal terwijl de lichte portefeuilles naar 'sympathieke' mensen van de linkerzijde gingen. Zo benoemde hij Henrique de Campos Meirelles, de vroegere voorzitter van de FleetBoston bank, de zevende bank van de VS en tweede grootste schuldeiser van Brazilië, tot voorzitter van de centrale bank...

Vervolgens brengen Lula en zijn regering een beleid van het neoli-berale type in de praktijk, in overeenstemming met de ideologie van de internationale instellingen. Hij respecteert niet alleen de akkoorden met het IMF, hij gaat zelfs verder: eerder dan de 3,75

% zoals eerst voorzien, engageert hij zich er toe een begrotingsoverschot van 4,25 % te realiseren! De sociale uitgaven zullen dus verder moeten dalen. Tegelijk wordt de rentevoet verhoogd door de directeur van de centrale bank, wat de sociale ongelijkheid onvermijdelijk nog versterkt. De hervorming van de sociale zekerheid begunstigt de private pensioenfondsen. Het gebruik van GGO's wordt gelegaliseerd, terwijl de landhervorming aan een schildpaddengangetje vooruitgaat.

Die maatregelen zijn dus niet enkel in tegenspraak met de engagementen die hem de volksstemmen opleverden, maar ze maken het hem ook onmogelijk om zijn beloftes te houden: de budgettaire soberheid en de afbetaling van de schuld verminderen drastisch de middelen die ingezet kunnen worden voor de eliminatie van de honger, de verhoging van de lonen, de uitbreiding van de landhervorming en andere progressieve maatregelen. De stijging van de intrestvoeten verhoogt enkel de terug te betalen sommen, zonder nog maar te spreken van de toegenomen moeilijkheden voor kleine en middelgrote producenten om toegang te krijgen tot krediet, wat de investeringen reduceert en de groei van de Braziliaanse economie verhindert.

Merken we wel op dat het in zijn voordeel pleit dat Lula zich op het vlak van de internationale politiek van zijn radicaalste kant toont. Hij kant zich tegen de oorlog in Irak. Via allerlei manoeuvres poogt hij de impact van ALCA te reduceren. Hij is medeverantwoordelijk voor de mislukking van de top van Cancun, waar de groep van 21 zich verzet tegen de agenda van Doha, die tot doel had de liberalisering uit te breiden tot nieuwe sectoren.

De president doet alle moeite om zijn posities te rechtvaardigen: al zijn soberheidsmaatregelen zijn zagezegd noodzakelijk om de situatie te stabiliseren. Hij deed beloftes, en hij zal ze houden, maar hij heeft tijd nodig. Zelfs als de realiteit ons wat pessimistisch maakt, blijft het Braziliaanse volk in hem geloven en hem steunen. Tijd vragen lijkt legitiem; de onderhandelingsmodaliteiten met het IMF zijn technisch complexe kwesties. Niettemin zal die steun vroeg of laat eroderen als hij niet van positie verandert.

Wat geeft de toekomst?

Op straffe van het verlies van het vertrouwen van de Brazilianen, zal Lula snel van beleid moeten veranderen. Hoe langer hij wijfelt en hoe langer hij de illusie van verandering hoog houdt, hoe harder de schok zal zijn. Eerst en vooral zouden de akkoorden met het IMF gebroken moeten worden, en alternatieve bronnen gevonden worden voor de financiering van een reëel ontwikkelingsproces waarin de bevrediging van de menselijke behoeften in het centrum van de reflecties en politieke keuzen staat. Maar het staat zo goed als vast dat Lula die draai naar links niet zal maken. De enige capaciteit tot verandering in de goede richting berust bijgevolg bij de sociale beweging. Een bijzonder krachtige mobilisatie zal noodzakelijk zijn om Lula te dwingen zijn beloftes tegenover het Braziliaanse volk te houden, of om ontslag te nemen.